

VOORWOORD

Bij de eerste druk

Dit Compendium is bedoeld voor hen, voor wie de gangbare handboeken over ons erfrecht hetzij een teveel aan informatie behelzen, hetzij minder gemakkelijk toegankelijk zijn. Speciaal dachten wij aan die studenten, die met kennisneming van erfrechtelijke hoofdzaken kunnen volstaan en aan op het gebied van het erfrecht niet-deskundige practici (ook buiten de juridische beroepen), die zich in kort bestek enige van die hoofdzaken willen eigen maken.

Het boek beperkt zich tot hoofdzaken en tevens tot het thans geldende erfrecht, de titels 11 t/m 17 van het Derde Boek van ons Burgerlijk Wetboek. Het gaat niet in op de vernieuwing van ons erfrecht in het over enige jaren in te voeren nieuwe Boek 4 van ons Burgerlijk Wetboek. Teveel onzekerheid bestaat juist nog op enkele hoofdzaken (met name de rechten van de langstlevende echtgenoot ten opzichte van de kinderen van de overledene), die het nieuwe erfrecht ons brengen zal.

De uitgever heeft zich echter al ermee verenigd, dat zodra omtrent het tijdstip van invoering en omtrent de inhoud van dat nieuwe erfrecht grotere zekerheid bestaat, tijdig een nieuwe druk van dit Compendium zal kunnen verschijnen.

Het ligt in het voornemen bij die gelegenheid aan de opzet van dit Compendium als Leids-Amsterdamse coproductie verder gestalte te geven.

De onderhavige druk is per eind 1981 afgesloten.

*W.M. Kleyn
A.G. Lubbers*

Bij de zesde druk

Bijna 25 jaar geleden verscheen de eerste druk van dit compendium. Sedertdien zijn er vijf verschillende drukken verschenen. Al die eerdere drukken waren gebaseerd op het oude erfrecht. Voor het nieuwe erfrecht was slechts een bescheiden plaats ingeruimd aangezien er lange tijd onzekerheid bestond over de vraag hoe met name het zogenaamde gezinsrechten (titel 4.3) in het nieuwe erfrecht er uit zou zien.

Op 1 januari 2003 is een geheel nieuw Boek 4 BW inzake het erfrecht ingevoerd. Dit maakte een volledig herschrijven van dit compendium noodzakelijk. Het compendium is thans uiteraard geheel gebaseerd op het nieuwe erfrecht. Daarnaast is per onderdeel nog kort aangegeven – in een kleine letter – hoe de

voornaamste regelingen op het desbetreffende gebied onder het oude erfrecht er uit zagen. Voorts blijft een deel van de jurisprudentie die onder het oude erfrecht tot stand is gekomen ook nu nog van belang.

Vanouds bevat dit boek een hoofdstuk dat gewijd is aan de belasting die geheven wordt ter zake van erfrechtelijke verkrijgingen, te weten het successierecht. Ook deze zesde druk kent een dergelijk hoofdstuk. Deze fiscaalrechtelijke beschouwingen treft men thans aan in het laatste hoofdstuk van het boek.

Twee auteurs, te weten W.M. Kleyn en W. Wedekind, hebben te kennen gegeven af te zien van een bijdrage aan deze zesde druk. Voor hen in de plaats kwamen W.G. Huijgen en B.E. Reinhartz. De werkverdeling tussen de betrokken auteurs was als volgt: de hoofdstukken 1 t/m 5 alsmede de nummers 139 en 140 van hoofdstuk 9 door de eerste ondergetekende; de hoofdstukken 6 t/m 8 door de tweede ondergetekende; de hoofdstukken 9 t/m 13 (behoudens nr. 139 en 140) door de derde ondergetekende; hoofdstuk 14 door de laatste ondergetekende.

Ondanks al deze veranderingen zijn ten minste twee elementen vanaf de eerste druk hetzelfde gebleven. In de eerste plaats kan nog steeds worden opgemerkt dat dit compendium zich zowel richt op studenten, voor wie kennisneming van de handboeken niet noodzakelijk is, als op practici (ook buiten de typisch juridische beroepen), die zich in kort bestek de hoofdzaken van het erfrecht eigen willen maken.

Voorts is gebleven dat dit compendium een Amsterdams-Leidse coproductie is, zoals reeds in het voorwoord bij de eerste druk werd aangegeven. De onderhavige druk is in juni 2005 afgesloten.

*W.G. Huijgen
J.E. Kasdorp
B.E. Reinhartz
J.W. Zwemmer*

Bij de zevende druk

Inmiddels is het meer dan tien jaar geleden dat de vorige druk van het Compendium erfrecht verscheen. Die zesde druk uit 2005 bevatte een geheel herziene versie van de beschrijving van het erfrecht omdat de invoering van het nieuwe Boek 4 BW inzake het erfrecht in 2003 daartoe noopte. De behoefte aan een bondig compendium van het erfrecht is zowel binnen het juridisch onderwijs als de praktijk steeds blijven bestaan. Daarom is besloten dit Compendium erfrecht geheel up-to-date te maken zodat de laatste belangrijke ontwikkelingen van de afgelopen jaren in het Compendium hun weerslag hebben gevonden. Dit werd onder meer noodzakelijk door een wijziging van de wettekst van Boek 4 BW ten gevolge van de Wet bescherming erfgenamen tegen schulden in 2016 en de ingrijpende herziening van de Successiewet 1956 in 2010.

Twee auteurs van de vorige druk, te weten mevrouw mr. J.E. Kasdorp en prof.dr. J.W. Zwemmer hebben te kennen gegeven af te zien van een bijdrage aan deze zevende druk. Voor hen in de plaats kwamen mr.dr. G.G.B. Boelens en prof.dr. F. Sonneveldt. De werkverdeling tussen de betrokken auteurs is dezelfde gebleven als in de vorige druk, te weten de hoofdstukken 1 t/m 5 alsmede de nummers 139 en 140 van hoofdstuk 9 door de tweede ondergetekende; de hoofdstukken 6 t/m 8 door de eerste ondergetekende; hoofdstukken 9 t/m 13 (behoudens nummer 139 en 140) door de derde ondergetekende; hoofdstuk 14 door de laatste ondergetekende.

Zoals hiervoor al even werd aangestipt, richt het compendium zich zowel op de studenten voor wie kennisneming van de handboeken inzake het erfrecht niet noodzakelijk is als op practici die zich in korte tijd de hoofdzaken van het Nederlandse erfrecht eigen willen maken. Ten slotte is gebleven dat dit compendium een Amsterdams-Leidse coproductie is zoals reeds in het voorwoord bij de eerste druk uit 1981 is aangegeven. De tekst van deze laatste, zevende druk is in april 2018 afgesloten.

G.G.B. Boelens

W.G. Huijgen

B.E. Reinhartz

F. Sonneveldt

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord / V

Hoofdstuk 1

Inleiding / 1

- 1 Algemeen / 1
- 2 Inhoud van Boek 4 BW: erfrecht / 2
- 3 Plaats van het erfrecht binnen het vermogensrecht / 2
- 4 Literatuur over het erfrecht / 3
- 5 Afkortingen en gebruikte symbolen / 4
- 6 Overgangsrecht algemeen / 5

Hoofdstuk 2

Algemene bepalingen / 7

- 7 Inhoud titel 4.1 BW / 7
- 8 Twee soorten erfopvolging / 7
- 9 Volgorde van overlijden / 8
- 10 Onwaardigheid / 8
- 11 Beschikken over niet opengevallen nalatenschap / 9
- 12 Betalingsregeling / 10
- 13 Waarde van goederen der nalatenschap / 11
- 14 Schulden van de nalatenschap / 11
- 15 Rangorde en wijze van voldoening van de schulden der nalatenschap / 12
- 16 Onderlinge rangorde legitieme en wettelijke rechten / 13
- 17 Verplichting tot overdracht / 14
- 18 Gelijkstelling echtgenoten en geregistreerde partners / 14

Hoofdstuk 3

Erfrecht bij versterf / 15

- 19 Terminologie / 15
- 20 Bestaansvereiste / 15
- 21 Erven uit eigen hoofde of bij plaatsvervulling / 15

- 22 Parenteel stelsel / 16
- 23 Uitwerking van het parentele stelsel / 18
- 24 Overgangsrecht / 19

Hoofdstuk 4

Erfrecht bij versterf van de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot en de kinderen / 20

- 25 Inleiding / 20
- 26 Wettelijke verdeling / 20
- 27 Geldvordering ten gevolge van wettelijke verdeling / 21
- 28 Aansprakelijkheid, verhaal en draagplicht schulden / 22
- 29 Vaststelling omvang geldvordering / 23
- 30 Boedelbeschrijving / 24
- 31 Voldoening van de vordering / 25
- 32 Ongedaanmaking wettelijke verdeling / 26
- 33 Verschillende soorten wilsrechten / 27
- 34 Bloot-eigendomswilsrecht jegens eigen ouder / 28
- 35 Vol-eigendomswilsrecht jegens eigen ouder / 29
- 36 Bloot-eigendomswilsrecht jegens stiefouder / 29
- 37 Vol-eigendomswilsrecht jegens stiefouder / 30
- 38 Goederen onderworpen aan wilsrecht / 30
- 39 Het vruchtgebruik op de overgedragen goederen / 31
- 40 Uitoefening van het wilsrecht / 33
- 41 Verlies van het wilsrecht / 34
- 42 Wilsrecht van minderjarige kinderen / 34
- 43 Wettelijke verdeling en stiefkinderen / 35
- 44 Wettelijke verdeling en uiterste wilsbeschikking / 36
- 45 Overgangsrecht / 36

Hoofdstuk 5

De uiterste wilsbeschikking in het algemeen / 38

- 46 Inhoud titel 4.4, afdeling 1 en 2 BW / 38
- A. *Algemene bepalingen / 38*
- 47 Begripsomschrijving uiterste wilsbeschikking / 38
- 48 Wilsgebreken / 39
- 49 Strijd met de goede zeden en openbare orde / 40
- 50 Onmogelijke voorwaarde of last / 40
- 51 Verjaring en verval van vernietigingsactie / 41

B. Regels voor uitleg e.d. / 41

- 52 Uitleg / 41
- 53 Uitvoering onmogelijk / 43
- 54 Aanwas / 44
- 55 Beschikking ten behoeve van een echtgenoot / 44
- 56 Beschikking ten behoeve van naaste bloed / 45
- 57 Verval van legaat / 45
- 58 Levering legaat in staat ten tijde van overlijden / 45
- 59 Legaat van een gemeenschapsgoed / 46

C. Wie een uiterste wilsbeschikking kunnen maken / 47

- 60 Bekwaamheid tot het maken van een uiterste wil / 47
- 61 Bestaansvereiste en uitzonderingen / 48

Hoofdstuk 6

Onbevoegdheid uit een uiterste wilsbeschikking voordeel te genieten
(art. 4:57 BW e.v.) / 50

Inleiding

- 62 Onbevoegdheid / 50
- 63 Beperking van de testeerbevoegdheid / 51
- 64 Voogd en gewezen voogd / 52
- 65 Leermeesters / 53
- 66 Beroepsbeoefenaren Wet BIG en geestelijk verzorgers / 53
- 67 Bejaardenoord en instellingen voor geestelijk gestoorden / 55
- 68 Uitzonderingen art. 4:58 en 4:59 BW / 55
- 69 Notaris en getuigen / 55
- 70 Voordeel / 56
- 71 Sanctie / 56
- 72 Tussenbeidekomende personen / 57
- 73 Overgangsrecht / 57

Hoofdstuk 7

De legitieme portie / 59

Inleiding

- 74 Legitieme en andere wettelijke rechten / 59
- 75 Wenselijkheid legitieme / 59
- 76 Afdeling 4.4.3 BW / 60
- 77 Uitgangspunten / 61

Algemene bepalingen

- 78 Definitie / 62
- 79 Legitimarissen / 62
- 80 Legitieme portie (fractie) / 63

De omvang van de legitieme portie

- 81 Samenstelling legitimaire massa / 64
- 82 In aanmerking te nemen giften / 67
- 83 Tijdstip waartegen giften gewaardeerd worden / 71
- 84 Nog niet uitgevoerde giften; ontoereikende nalatenschap / 72
- 85 Gift bestaande in vervreemding goed tegen aan leven erflater gebonden recht / 73
- 86 Toerekening op legitieme; legitimaire aanspraak / 75
- 87 Toerekening giften / 76
- 88 Toerekening erfrechtelijke verkrijgingen / 77
- 89 Inferieure verkrijgingen als erfgenaam / 78
- 90 Inferieure legaten / 80
- 91 Voortzetting beroep of bedrijf van de erflater / 82
- 92 Erfrechtelijk bewind ter bescherming legitaris / 84
- 93 Gift onder bewind / 85
- 94 Verlenging termijnen / 86
- 95 Recht op inzage en afschrift bescheiden / 86

Het geldend maken van de legitieme portie

- 96 Het wilsrecht van de legitaris (art. 4:79 BW) / 87
- A. *Wilsrecht en vordering jegens de gezamenlijke erfgenamen respectievelijk de langstlevende echtgenoot* / 87
- 97 De vordering (art. 4:80 BW) / 87
- 98 Opeisbaarheid / 89
- 99 Regeling opeisbaarheid door erflater / 92
- 100 Rente / 95
- 101 Termijnen / 96
- 102 Draagplicht en inkorting / 97
- 103 Volgorde inkorting (art. 4:10 lid 1 en 2 BW) / 98
- 104 Legitimarissen (art. 4:10 lid 3 BW) / 100
- 105 Inkorten van legaten / 102
- 106 Echtgenoot of andere levensgezel / 104
- 107 Belasting verschuldigd door legitaris over niet opeisbare vordering / 105

B. Inkorten van giften / 105

- 108 Uitgangspunten / 105
- 109 Omvang in mindering te brengen vordering op erfgenamen / 106
- 110 Wijze van inkorting. Vordering op begiftigde. Termijnen / 106
- 111 Volgorde inkorting / 107
- 112 Uitzonderingen: giften die niet voor inkorting in aanmerking komen / 108
- 113 De stiefkindregeling / 109
- 114 Uitoefening bevoegdheden legitimaris / 112
- 115 Overgangsrecht / 113

Hoofdstuk 8

Andere wettelijke rechten / 116

- 116 Inleiding / 116

Voortgezet gebruik woning en inboedel

- 117 Achtergrond / 117
- 118 De echtgenoot / 117
- 119 Duurzame gemeenschappelijke huishouding / 118

Verzorgingsvruchtgebruiken

- 120 Inleiding / 118
- 121 Woning en inboedel / 119
- 122 Andere goederen / 121
- 123 Op het vruchtgebruik toepasselijke bepalingen / 125
- 124 Termijnen / 125
- 125 Echtscheiding en scheiding van tafel en bed / 126
- 126 Rechterlijk ingrijpen ten behoeve van rechthebbenden / 127
- 127 Inkorting van giften / 128

Sommen ineens

- 128 Inleiding / 129
- 129 Som ineens ter verzorging / 130
- 130 Salaire différé / 133
- 131 Gemeenschappelijke bepalingen / 135

Overdracht beroeps- of bedrijfsgoederen, resp. aandelen NV/BV

- 132 Inleiding / 137
- 133 Beroeps- of bedrijfsgoederen / 137

- 134 Aandelen NV/BV / 139
- 135 Termijn / 139
- 136 Echtgenoot van de erflater / 139
- 137 Slotbepalingen afdeling 4.3.2 BW / 140
- 138 Overgangsrecht / 140

Hoofdstuk 9

Testamenteir erfrecht / 141

- 139 Vorm van uiterste willen / 141
- 140 Herroeping van uiterste willen / 143
- 141 Kort overzicht van de (mogelijke) inhoud van een testament / 143

De erfstelling

- 142 De erfstelling / 144

Het legaat

- 143 Inleiding / 144
- 144 Inhoud legaten / 145
- 145 Enkele bijzonderheden / 146
- 146 Rechtspositie legataris / 147
- 147 Met legaat belaste persoon ontbreekt / 148
- 148 Kennisgeving aan legataris / 148
- 149 Opsporing van legataris met onbekende verblijfplaats / 149
- 150 Legaat achtergesteld bij andere schulden / 149
- 151 Vermindering legaten / 149
- 152 Vermindering van sublegaten / 150
- 153 Wijziging of opheffing legaat door de rechter, art. 4:134 BW / 150
- 154 Opeisbaarheid legaat / 151
- 155 Opschorting afgifte prelegaat tegen vergoeding van de waarde / 151
- 156 Ingebrekestelling vereist bij verzuim afgifte legaat van een geldsom / 151
- 157 Rente bij vertraagde uitbetaling van een legaat van een geldsom / 152
- 158 Betaling legaat in termijnen / 152
- 159 Opeisbaarheidsregeling analoog bij sublegaten / 152
- 160 Vruchten van een legaat / 152

Giften en andere handelingen die worden aangemerkt als legaten

- 161 Inleiding / 153
- 162 Quasi-legaten / 153
- 163 Schenkingen en andere giften ter zake des doods / 153

- 164 Verblijvingsbedingen, toescheidings- of toedelingsbedingen en overnamebedingen zonder redelijke tegenprestatie / 154
- 165 Begunstiging bij een sommenverzekering die als gift geldt / 154
- 166 Omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civiele verbintenis met werking na dode / 155
- 167 Quasi-legaten tussen echtgenoten en geregistreerd partners / 155
- 168 Gevolgen van inkorting bij een sommenverzekering / 155
- 169 Inkorting bij begunstiging uit een derdenbeding / 156
- 170 Gelijikstelling van sommige quasi-legaten met legaten op andere terreinen, art. 4:128 BW / 156
- 171 Opschorting legitieme ten bate van partner / 157
- 172 Oud recht en overgangsrecht / 157

Testamentaire lasten

- 173 Inleiding / 158
- 174 Inhoud / 158
- 175 Rechtspositie lastbevoordeelde – langstlevende echtgenoot / 159
- 176 Rechtspositie lastbevoordeelde – lastbezwaarde / 160
- 177 Werking van de vervallenverklaring – last onder een voorwaarde / 160
- 178 Is de vervallenverklaringsmogelijkheid uit te sluiten? / 160

Stichtingen

- 179 Oprichting stichting bij testament / 161

Makingen onder tijdsbepaling en onder voorwaarde

- 180 Inleiding / 161
- 181 Makingen onder tijdsbepaling, algemeen / 161
- 182 Erfstellingen onder tijdsbepaling / 162
- 183 Legaten onder tijdsbepaling / 162

Voorwaardelijke makingen

- 184 Werking voorwaardelijke making algemeen / 162
- 185 Bestaanseis voor makingen onder voorwaarde / 163
- 186 Uitzonderingen op de bestaanseis in art. 4:56 lid 2-4 BW / 163
- 187 Rechtsverhouding tussen de rechthebbende onder ontbindende en opschortende voorwaarde / 164
- 188 Positie van de onder ontbindende voorwaarde gerechtigde zonder aansluitende voorziening onder opschortende voorwaarde / 165
- 189 Sancties bij beïnvloeding op de vervulling van een voorwaarde / 165
- 190 Voorwaardelijke legaten / 165

- 191 Voorwaardelijke makingen niet langer dan 30 jaar / 165
192 Geen tijdslimiet bij zogenaamde 'fidei-commissaire makingen' / 166
193 Overgangsrecht – oud recht / 166

Executele

- 194 Inleiding / 167
195 Benoeming executeur(s), bijzondere bevoegdheden / 167
196 Begin executele door aanvaarding door executeur / 168
197 Taken van de executeur / 168
198 Aanpassing takenpakket van de executeur / 169
199 Executeursloon / 170
200 Verschillende 'soorten' van executele / 170
201 Executeur vertegenwoordigt de erfgenamen privaat / 170
202 Goederen verkopen om opeisbare schulden te kunnen betalen / 171
203 Einde taken executeur; doorlopend beheer ad interim / 171
204 Analoge toepassing op echtgenoot met verzorgingsvruchtgebruik / 172
205 Rekening en verantwoording afleggen aan het einde van beheer / 173
206 Oud recht en overgangsrecht executele algemeen / 173

Testamentair bewind

- 207 Bewind: herkomst en begripsbepaling / 174
208 Hoofdvormen testamentair bewind / 175
209 Samenloop verschillende bewindvormen / 176
210 Begin van het testamentair bewind / 176
211 Zaaksvervanging / 176
212 Wijze van benoeming van bewindvoerders / 177
213 Aanvang van bevoegdheid als bewindvoerder(s) / 177
214 Loon van de bewindvoerder / 177
215 Bevoegdheidsverdeling bij bewind in het belang van de rechthebbende / 178
216 Bevoegdheidsverdeling bij bewind in het belang van een ander dan de rechthebbende / 179
217 Bevoegdheidsverdeling bij bewind in gemeenschappelijk belang / 179
218 Bevoegdheidsverdeling bij een bewind dat zowel in het belang is van de rechthebbende als van een of meer anderen, of in een gemeenschappelijk belang / 179
219 Bevoegdheidsverdeling bij vruchtgebruikbewind / 180
220 Derdenbescherming bij bevoegdheidsoverschrijdingen door een rechthebbende / 180
221 Bevoegdheden bewindvoerder / 181
222 Uitbreiding of beperking bevoegdheden bewindvoerder / 183

- 223 Aansprakelijkheid rechthebbende – aansprakelijkheid bewindvoerder / 183
- 224 Verhaal op de bewindgoederen / 183
- 225 Einde van het bewind – einde hoedanigheid bewindvoerder / 184
- 226 Bewind naar oud erfrecht – overgangsrecht / 185

Hoofdstuk 10

Gevolgen van de erfopvolging / 186

Algemene bepalingen

- 227 Inleiding / 186
- 228 Opvolging onder algemene titel; saisine, art. 4:182 BW / 187
- 229 Uitzondering op het saisine-beginsel bij de wettelijke verdeling / 188
- 230 Bij ontbreken erfgenamen verkrijgt de staat, art. 4:189 BW / 188
- 231 Hereditatis petitio, art. 4:183 BW / 188
- 232 Verhaal door schuldeisers op de goederen der nalatenschap / 189
- 233 Verhaal ook mogelijk op privégoederen der erfgenamen? / 189
- 234 Gevolgen beneficiaire aanvaarding (I): beperking verhaalsmogelijkheden / 190
- 235 'Afkoelingsperiode' van drie maanden, art. 4:185 BW / 190
- 236 Het boedelregister, art. 4:186 BW / 191
- 237 De boedelnotaris, art. 4:186 lid 2 BW / 192
- 238 Bijzonderheden inzake een boedelnotaris bij beneficiaire aanvaarding / 193
- 239 Vervanging van de boedelnotaris / 194
- 240 Bekendmaking vervanging boedelnotaris / 194
- 241 Inhoud verklaring van erfrecht / 195
- 242 Karakter van de verklaring van erfrecht / 195
- 243 Vermelding omtrent aanvaarding door erfgenamen / 195
- 244 Afgifte verklaring van erfrecht voordat alle erfgenamen een keuze hebben gemaakt? / 196
- 245 Afgifte verklaring van erfrecht bij wettelijke verdeling binnen de termijn van art. 4:18 BW? / 196
- 246 Afgifte verklaring van erfrecht zolang de termijn van art. 4:29 BW nog niet is verstreken? / 197
- 247 Afgaan op feiten in de verklaring van erfrecht / 197
- 248 Betaling te goeder trouw aan de bevoegd lijkende crediteur / 197
- 249 Betaling aan de langstlevende bij een wettelijke verdeling binnen de termijn van art. 4:18 BW / 198
- 250 Overgangsrecht – oud recht / 198

Aanvaarding en verwerping van nalatenschappen

- 251 Vrije keuze tussen zuiver of beneficiair aanvaarden, of verwerpen / 199
- 252 Keuze is onvoorwaardelijk en zonder tijdsbepaling / 199
- 253 Geen vernietiging van een keuze wegens dwaling of benadeling van crediteuren / 200
- 254 Keuze omvat in beginsel het hele erfdeel / 200
- 255 Wijziging keuze na bekend worden met uiterste wil, art. 4:194 BW / 200
- 256 Wijziging keuze als aansprakelijkheid toeneemt door een latere gebeurtenis / 201
- 257 Keuze van een erfgenaam is onherroepelijk en heeft terugwerkende kracht / 202
- 258 Vorm voor het uitbrengen van de keuze voor aanvaarding of verwerping / 202
- 259 Termijnstelling voor treuzelende erfgenaam / 206
- 259a Alsnog beneficiair aanvaarden na zuivere aanvaarding met toestemming kantonrechter / 206
- 260 Gevallen waarin een erfgenaam geacht wordt beneficiair te aanvaarden / 207
- 261 Aanvaarding door een wettelijk vertegenwoordiger / 207
- 262 Bijzondere regels voor vertegenwoordigers van gefailleerden en personen in de wettelijke schuldsanering / 208
- 263 Vorm en termijn voor afleggen verklaring door wettelijk vertegenwoordiger / 208
- 264 Gevolgen van een beneficiaire aanvaarding (II): nalatenschap moet vereffend worden / 209
- 265 Bevoegdheden erfgenamen als gezamenlijk vereffenaar bij beneficiaire aanvaarding / 209
- 266 Gelijkstelling echtgenoot met verzorgingsvruchtgebruik met erfgenamen / 210
- 267 Bekendmaking beneficiaire aanvaarding / 211
- 268 Zekerheidstelling bij vereffening beneficiair aanvaarde nalatenschap / 211
- 269 Mededeling aan de kantonrechter bij negatieve nalatenschap / 211
- 270 Gevolgen van een beneficiaire aanvaarding (III): bijzonderheden in de verhouding erfgenaam – nalatenschap / 212
- 271 Subrogatie bij betaling uit het eigen vermogen van de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam / 212
- 272 Keuze voor verwerping / 213

Verkrijging en verwerping van legaten

- 273 Verkrijging van legaten / 213
- 274 Verwerping van een legaat / 214

Hoofdstuk 11

De rechtspositie van de erfgenamen / 215

- 275 Inleiding / 215
- 276 Algemene bepalingen in titel 3.7, afdeling 1 BW, opmerking vooraf / 216
- 277 Omschrijving van het begrip 'gemeenschap' / 216
- 278 Zaaksvervanging / 217
- 279 Gebruik van gemeenschappelijke goederen; algemeen / 217
- 280 Beheer / 217
- 281 Beheersregeling / 218
- 282 Beschikkingsbevoegdheid der deelgenoten / 219
- 283 Beschikken of bezwaren van een gemeenschappelijk goed / 219
- 284 Beschikken over een aandeel in een afzonderlijk gemeenschapsgoed / 219
- 285 Uitwinning van een aandeel in een bepaald goed der gemeenschap / 220
- 286 Beschikking over een aandeel in de gemeenschap / 220
- 287 Verkrijging van een aandeel in de gemeenschap / 220
- 288 Bevoegdheid tot procederen / 221
- 289 Vruchten en andere voordelen uit gemeenschapsgoederen / 221
- 290 Bijdragen in de kosten / 222
- 291 Rekening en verantwoording / 222
- 292 Machtiging rechter voor te gelde maken gemeenschapsgoederen / 222

Verdeling van de gemeenschap

- 293 Verdeling, inleiding / 223
- 294 Definitie verdeling / 223
- 295 Verdeling vorderen / 224
- 296 Hoofregel: volledige verdeling / 224
- 297 Overdracht of verdeling van een gemeenschappelijk goed: gevolgen voor een beperkt recht op een aandeel der gemeenschap / 225
- 298 Problemen bij verdeling veroorzaakt door een deelgenoot / 226
- 299 Wijze van verdeling / 226
- 300 Extra vormvereisten bij deelgenoten die niet het vrije beheer hebben over hun goederen / 227
- 301 Meewerkende personen bij een verdeling / 228
- 302 Verdeling en schulden van (een van) de deelgenoten aan de gemeenschap / 229
- 303 Verdeling door de rechter bij onenigheid tussen de deelgenoten / 230
- 304 Waardebepaling / 231
- 305 Levering vereist / 232
- 306 De deelgenoten houden de goederen onder dezelfde titel na de verdeling als daarvoor / 232

- 307 Afgifte papieren en bewijzen van eigendom / 232
308 Schadevergoeding wegens uitwinning of stoornis, gegrond in een oude
oorzaak / 233

Bijzondere gemeenschappen, afdeling 3.7.2. BW

- 309 Afdeling 3.7.2 BW: Bepalingen voor enige bijzondere
gemeenschappen / 233
310 Beperking beschikkingsbevoegdheid over een aandeel in een
gemeenschapsgoed / 233
311 Beschikkingsbevoegdheid deelgenoten over een aandeel in de
gemeenschap / 234
312 Beheer en beschikking over een goed dat deel uitmaakt van een
bijzondere gemeenschap / 234
313 Verhaal op de gemeenschap / 235
314 Positie van een gemeenschapsschuldenaar als er een verdeling
aanstaande is / 235
315 Boedelbeschrijving / 235
316 Sanctie voor een verduisterende deelgenoot / 235
317 Bijzonderheden bij verdeling van een nalatenschap: inbreng van
giften / 236
318 Inbreng: overgangsrecht / 237

Nietige en vernietigbare verdelingen, afdeling 3.7.3 BW

- 319 Inleiding / 237
320 Verdelingen met ontbrekende deelgenoten / 237
321 Verdelingen waaraan te veel deelgenoten hebben meegewerkt of een
deelgenoot heeft te veel gekregen / 238
322 Laesio enormis: benadeling voor meer dan een kwart / 239
323 Opleg bij benadeling voor meer dan een kwart / 239
324 Wijziging verdeling door de rechter / 240
325 Verval rechtsvordering tot vernietiging van een verdeling / 240

Hoofdstuk 12

Vereffening van de nalatenschap / 241

- 326 Inleiding / 241
327 Vereffening bij beneficiaire aanvaarding / 241
328 Opheffing van de vereffeningplicht bij beneficiaire aanvaarding / 242
329 Benoeming van een vereffenaar in andere gevallen / 243
330 Formaliteiten benoeming vereffenaar / 245
331 Benoeming van een of meerdere vereffenaars / 246
332 Vereffenaarsbeloning / 246
333 Aanvang benoeming vereffenaar / 246

- 334 Inschrijving benoeming vereffenaar in het boedelregister, verdere publicatie / 246
- 335 Beëindiging van de aanstelling van een vereffenaar / 247
- 336 Rekening en verantwoording afleggen aan opvolger / 247
- 337 Benoeming en taken rechter-commissaris bij 'zware' vereffening / 247
- 338 Kosteloze vereffening bij gering saldo van een nalatenschap / 248
- 339 Taken van een vereffenaar, uit te voeren onder controle van de kantonrechter of rechter-commissaris / 248
- 340 Verduisterende wettelijk vertegenwoordiger van een erfgenaam of door de rechter benoemde vereffenaar / 249
- 341 Vereffenaar van een ontbonden huwelijksgemeenschap / 249
- 342 Vervolg taken van de vereffenaar: oproeping schuldeisers; opstellen en deponeren van een lijst van vorderingen / 250
- 343 Vervolg taken vereffenaar: te gelde maken van goederen der nalatenschap / 251
- 344 Door de rechter benoemde vereffenaar kan bepaalde legaten terugvorderen / 252
- 345 Verrekening en gedwongen schuldtoerekening / 252
- 346 Opstelling en deponering van een rekening en verantwoording en de uitdelingslijst, verzet tegen de uitdelingslijst / 253
- 347 Omzetting bepaalde verbintenissen in geldschulden / 253
- 348 Niet-opeisbare vorderingen van legitimarissen komen niet in de uitdelingslijst / 253
- 349 Berekening van de waarde van de vorderingen / 254
- 350 Indien vorderingen door schuldeisers van verwerpende erfgenamen / 254
- 351 Uitkeringen na verbindend geworden uitdelingslijst / 255
- 352 Rechten van schuldeisers die hun vorderingen niet tijdig hebben aangemeld / 255
- 353 Rechten van nalatenschapsschuldeisers jegens legatarissen / 255
- 354 Lichte vereffening bij beneficiaire aanvaarding / 256
- 355 Lichte vereffening bij een door de rechter benoemde vereffenaar bij voldoende saldo of bij vrijstelling door de kantonrechter / 256
- 356 Rekening en verantwoording bij overschot / 257
- 357 Toepasselijkheid van enige bepalingen uit titel 3.7 BW tijdens de vereffeningsperiode / 257
- 358 Schuldeisers met recht van parate executie of met reeds gelegde beslagen op goederen der nalatenschap / 258
- 359 Vaststelling van (voorrang van) vorderingen tijdens vereffeningsprocedure / 258
- 360 Vereisten voor executie op privégoederen van een erfgenaam / 259
- 361 Afgescheiden vermogen leidt tot voorrang nalatenschapscrediteuren boven privécrediteuren van een erfgenaam / 259
- 362 Opsporen onbekende of onzekere erfgenamen / 260
- 363 De geheel of gedeeltelijk onbeheerde nalatenschap / 260

- 364 Afgifte overschot na voltooiing vereffening / 261
- 365 Vereffening onder het oude recht – overgangsrecht / 261

Hoofdstuk 13

De ouderlijke boedelverdeling / 264

- 366 Inleiding / 264
- 367 Bevoegdheid tot het maken van een ouderlijke boedelverdeling, art. 4:1167 BW (oud) / 264
- 368 Inhoud en karakter van de ouderlijke boedelverdeling / 265
- 369 Was de OBV 'legitieme-proof'? / 266
- 370 Versterking positie langstlevende in het overgangsrecht / 267
- 371 Uitbetaling op de onderbedelingsvorderingen tijdens leven / 267
- 372 Overslaan erfgenaam leidde tot nietigheid / 268
- 373 Overgangsrecht inzake de nietigheid wegens overslaan van erfgenamen in een OBV / 268
- 374 De 'partiële OBV' / 268
- 375 De voorwaardelijke OBV; de zogenaamde 'tenzij-clausule' / 269
- 376 Partiële ongedaanmaking van de OBV? / 269
- 377 Overgangsrecht inzake de partiële ongedaanmaking van de OBV / 270
- 378 Benadeling voor meer dan een kwart / 270
- 379 Overgangsrecht inzake art. 4:1170 BW (oud) / 270

Hoofdstuk 14

Fiscale aspecten / 271

- 380 Inleiding (fiscaalrechtelijk) / 271
- 381 Formele bepalingen / 271
- 382 Wanneer is erfbelasting verschuldigd? / 271
- 383 Wat wordt met erfbelasting belast? / 272
- 384 De fictiebepalingen / 272
- 385 Afstand van de gemeenschap (art. 6 SW 1956) / 273
- 386 Niet-registergoederen die door de erflater worden bewaard (art. 8 SW 1956) / 273
- 387 Schuldigerkenningen bij uiterste wil (art. 8 SW 1956) / 273
- 388 Rente over geldvorderingen krachtens erfrecht (art. 9 SW 1956) / 274
- 389 Het omzetten van vermogen in bij het overlijden eindigende genotsrechten of rechten op periodieke uitkeringen ten gunste van familieleden en partners (art. 10 SW 1956) / 274
- 390 Verblijvings-, toebedelings- en overnemingsbedingen (art. 11 lid 1 en 2 SW 1956) / 275
- 391 Schuldigerkenning onder voorwaarde van overleven (art. 11 lid 3 SW 1956) / 276
- 392 Verrekenbedingen tussen echtgenoten en geregistreerde partners (art. 11 lid 4 SW 1956) / 277

- 393 Schenkingen binnen 180 dagen vóór het overlijden en postume schenkingen onder opschortende voorwaarde (art. 12 SW 1956) / 278
- 394 Verkrijging krachtens levensverzekering als de erflater de premie heeft betaald (art. 13 SW 1956) / 278
- 395 Aandelen die door overlijden in waarde stijgen (art. 13a SW 1956) / 278
- 396 Verrekening betaalde bedragen (art. 7 SW 1956) / 279
- 397 Waardering van de verkrijging (art. 21 SW 1956) / 279
- 398 De vrijstellingen (art. 32 SW 1956) / 280
- 399 Het tarief van de erfbelasting (art. 24 SW 1956) / 282
- 400 Bedrijfsopvolgingsfaciliteiten (art. 35b-35f SW 1956) / 283

Artikelenregister / 285

Jurisprudentieregister / 293

Trefwoordenregister / 299

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1 Algemeen

Het huidige Boek 4 BW is op 1 januari 2003 in werking getreden. Het was daarmee – afgezien van de regeling van enkele bijzondere overeenkomsten in Boek 7 BW – het laatste onderdeel van het nieuwe Burgerlijk Wetboek dat in werking trad. Het huidige Boek 4 BW is nadien slechts op een enkel punt gewijzigd. Met name dient dan gewezen te worden op de regeling inzake bescherming van erfgenamen tegen onbekende schulden waarbij onder meer art. 4:194a BW werd toegevoegd. Die regeling is op 1 januari 2016 in werking getreden (Kamerstukken 34224, Stb 2016, 226).

Boek 1 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek (personen- en familierecht) is op 1 januari 1970 in werking getreden.

Boek 2 (rechtspersonen) van het nieuwe Burgerlijk Wetboek is op 26 juli 1976 in werking getreden. Boek 3, 5 en 6 BW (respectievelijk omvattende: Vermogensrecht in het algemeen, Zakelijke rechten en Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht), de daarbij behorende aanpassingswetgeving en het overgangsrecht zijn in werking getreden op 1 januari 1992.

De historie van Boek 4 BW inzake het erfrecht is lang en grillig. Aanvankelijk zag het er rooskleurig uit. Nadat Meijers in 1947 van Koningin Wilhelmina de opdracht had ontvangen om een nieuw Burgerlijk Wetboek te ontwerpen, ging hij daarmee voortvarend aan de slag. Het lukte hem nog – vlak voor zijn overlijden in 1954 – een ontwerp voor Boek 4 BW uit te brengen. Een van de belangrijkste vernieuwingen in dit ontwerp betrof de toekenning van een legitieme portie aan de langstlevende echtgenoot. Het ontwerp werd destijds positief ontvangen. Ware Meijers niet overleden, dan zou dit ontwerp waarschijnlijk reeds vele jaren lang ons erfrecht zijn geweest. Het is echter anders gelopen.

Geleidelijk aan rees de vraag of het wel zo wenselijk was dat de langstlevende een – wat betreft de omvang – tamelijk willekeurige legitieme portie zou krijgen. Had de langstlevende echtgenoot na het overlijden van de partner niet veel meer een verzorgingsbehoefte die – afhankelijk van de concrete omstandigheden – zo groot zou kunnen zijn dat de gehele nalatenschap daaraan kon opgaan? Sedertdien is de discussie over het nieuwe Boek 4 BW

vooral gericht geweest op de positie van de langstlevende echtgenoot ten opzichte van de kinderen in het nieuwe erfrecht.

Allerlei oplossingen ter versterking van de positie van de langstlevende echtgenoot zijn daarbij de revue gepasseerd. Naast de al eerder genoemde oplossing van Meijers om de langstlevende een legitieme portie toe te kennen, zijn te noemen het recht op de som ineens uit de zogenaamde voortrein erfrecht, en het wettelijk vruchtgebruik uit het voorlaatste ontwerp voor het nieuwe Boek 4 BW. Na een jarenlange discussie, die zich min of meer voltrok tussen het Departement van Justitie enerzijds en de notariële praktijk anderzijds, is de positie van de langstlevende echtgenoot uiteindelijk versterkt door middel van een in de wet neergelegde verdeling ten gunste van de langstlevende echtgenoot in afdeling 4.3.1 BW.

Vanouds wordt een verkrijging krachtens erfrecht belast met successierecht, tegenwoordig genaamd: erfbelasting. De erfbelasting is geregeld in de Successiewet 1956. Krachtens deze wet worden – meer precies gezegd – de volgende belastingen geheven (zie art. 1 lid 1 SW 1956):

1. erfbelasting ter zake van verkrijgingen krachtens erfrecht of daarmee gelijkgestelde verkrijgingen door het overlijden van iemand die ten tijde van zijn overlijden in beginsel in Nederland woonde; en
2. schenkbelasting ter zake van verkrijgingen krachtens schenking van iemand die ten tijde van de schenking in Nederland woonde.

Gezien het feit dat de in de Successiewet 1956 geregelde belastingen nauw aansluiten bij het civielrechtelijke erfrecht en de daarmee samenhangende problematiek van de schenking, worden deze hierna in het laatste hoofdstuk van dit boek behandeld.

2 Inhoud van Boek 4 BW: erfrecht

Boek 4 BW bevat de wettelijke regels die de overgang van het vermogen van een overleden natuurlijke persoon op een of meer andere natuurlijke personen en/of rechtspersonen regelen. Deze overgang, de zogenaamde erfopvolging, is een vorm van verkrijging van goederen onder algemene titel als bedoeld in art. 3:80 lid 2 BW.

Erfopvolging kan op twee gronden plaatsvinden:

- a. op grond van de wet alleen: de zogenaamde erfopvolging bij versterf of intestaat erfrecht;
- b. op grond van een uiterste wilsbeschikking: de zogenaamde testamentaire erfopvolging.

3 Plaats van het erfrecht binnen het vermogensrecht

Het erfrecht regelt de overgang van een geheel vermogen (nalatenschap), derhalve zowel van de daartoe behorende goederen als de schulden. In het erfrecht komen, evenals in het huwelijksvermogensrecht, vragen van zowel verbintenisrechtelijke als goederenrechtelijke aard samen. Men denke in dit

verband bijvoorbeeld enerzijds aan verrekening van schulden; zie art. 4:217 BW en anderzijds aan erfopvolging als vorm van verkrijging onder algemene titel; zie art. 3:80 lid 2 BW. Het erfrecht maakt derhalve deel uit van het vermogensrecht.

Evenals Boek 3 BW bevat Boek 4 BW bepalingen die voor alle goederen van belang kunnen zijn. Anders dan Boek 3 BW bevat Boek 4 BW echter slechts regels voor één situatie, te weten de overgang van goederen en schulden na overlijden. Gelet op het feit dat Boek 4 BW betrekking heeft op *alle* goederen – derhalve zowel op zaken als op vermogensrechten – gaat Boek 4 BW in de optiek van de wetgever logischerwijze vooraf aan Boek 5 BW (Zakelijke rechten) en Boek 6 BW (Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht).

4 **Literatuur over het erfrecht**

De voornaamste literatuur over het oude erfrecht vindt men bij: Asser-Van der Ploeg-Perrick, *Erfrecht*, 1996; Pitlo/Van der Burght, *Erfrecht*, 1997; Klaassen-Eggens-Luijten, *Erfrecht*, 1989; Kasdorp, Kleijn, Wedekind, Zwemmer, *Compendium Erfrecht* 1998.

De wetgevingsgeschiedenis van Boek 4 BW, zoals dat in 2003 is ingevoerd (kamerstukken en handelingen per artikel gerangschikt) is te vinden in: Van der Burght c.s., *Parlementaire Geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek*, boek 4 Vaststellingswet Erfrecht (zoals vastgesteld in 1969) alsmede Van der Burght c.s., *Parlementaire Geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek*, boek 4 Invoeringswet Erfrecht.

De voornaamste literatuur inzake het huidige erfrecht, is de navolgende:

Asser 4 Erfrecht en schenking: Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Erfrecht en schenking, bewerkt door Mr. S. Perrick, 16e druk, Deventer, 2017.

P.C. van Es, Erfrecht van de langstlevende echtgenoot, Monografie BW B-19, Deventer, 2009.

Handboek Erfrecht (2015), Prof. mr. M.J.A. van Mourik, Prof. mr. B.M.E.M. Schols, Prof. mr. F.W.J.M. Schols, Prof. mr. L.C.A. Verstappen, Prof. mr. B.C.M. Waaijer, 6e druk, Deventer, 2015.

W. Heuff, Legitieme portie, Monografie BW, B-20, Deventer, 2004.

Klaassen-Luijten-Meijer II: Huwelijksgoederen- en erfrecht, Tweede gedeelte: Erfrecht, door Prof. mr. E.A.A. Luijten en Prof. mr. W.R. Meijer, 12e druk, Deventer, 2008.

E.E.A. Luijten, Erfrecht: algemene inleiding en erfrecht bij versterf, Monografie BW B-18, Deventer, 2012.

W.R. Meijer, *Gevolgen van de erfopvolging*, Monografie BW B-22, Deventer, 2006.

T.J. Mellema-Kranenburg, *Executuele en bewind*, Monografie BW B-21b, Deventer, 2016.

Van Mourik, Erfrecht, Monografie Privaatrecht 1, 6e druk, Deventer, 2013.

Pitlo/Van der Burght-Ebben: *Het Nederlands Burgerlijk Recht*, deel 5 Erfrecht, 10e druk, Deventer, 2004.

5 Afkortingen en gebruikte symbolen

Hierna worden de volgende afkortingen en symbolen gebruikt.

Gebruikte afkortingen

AA	Ars Aequi
BCN	Broederschap der Candidaat-Notarissen
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BNB	Beslissingen in belastingzaken/Nederlandse Belastingrechtspraak
BW	Burgerlijk Wetboek
BW (oud)	Burgerlijk Wetboek 1838
CTR	Centraal Testamentenregister
Fw	Faillissementswet
JBN	Juridische Berichten voor het Notariaat
JOL	Jurisprudentie on line
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (voorheen: Broederschap)
NBW	Nieuw Burgerlijk Wetboek
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk recht
OM	Openbaar Ministerie
Overgangswet NBW	Overgangswet nieuw Burgerlijk Wetboek
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
Stb.	Staatsblad
SW 1956	Successiewet 1956
Trb.	Tractatenblad
W.	Weekblad van het recht
Wet BIG	Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg

WBR	Wet belastingen rechtsverkeer
Wna (oud)	Wet op het notarisambt 1842
Wna	Wet op het notarisambt 1999
WPNR	Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie

Gebruikte symbolen

- Erflater
- Levende erfgenaam of mogelijke erfgenaam
- Relevante persoon die na de erflater is overleden
- Vooroverleden erfgenaam
- Erfgenaam die onwaardig of onterfd is, of verworpen heeft of wiens erfrecht is vervallen

6 Overgangsrecht algemeen

De grondslag voor het overgangsrecht behorende bij het nieuwe erfrecht vindt men in de reeds sedert de invoering van Boek 1 BW in 1970 bestaande Overgangswet nieuw Burgerlijk Wetboek. In deze wet zijn art. 125-139 Overgangswet NBW gewijd aan specifieke, met het nieuwe erfrecht samenhangende, bepalingen van overgangsrecht. Aangezien het erfrecht tot het vermogensrecht behoort gelden voor het erfrecht ook een aantal algemene bepalingen van overgangsrecht die van kracht werden bij de invoering van het nieuwe vermogensrecht in 1992. De belangrijkste algemene bepalingen van overgangsrecht die ook ten aanzien van het nieuwe erfrecht gelden, zijn de volgende.

Allereerst moet gewezen worden op art. 68a Overgangswet NBW dat bepaalt dat vanaf het tijdstip van in werking treden van het nieuwe erfrecht – te weten 1 januari 2003 – dit erfrecht in beginsel van toepassing is op alle erfrechtelijke verhoudingen. Dit is het beginsel van zogenaamde onmiddellijke werking. Reeds onder het oude recht verkregen rechten worden echter geëerbiedigd. Anders gezegd: door het enkele in werking treden van het nieuwe erfrecht gaan geen rechten verloren op grond van art. 69 Overgangswet NBW.

Wat betreft de vraag of een rechtshandeling nietig of vernietigbaar is, geldt als uitgangspunt dat het nieuwe erfrecht in beginsel bepalend is, maar dat een rechtshandeling die onder het oude recht geldig was, ook geldig blijft. Indien de nalatenschap vóór het in werking treden van het nieuwe erfrecht is opgevallen, geldt de conversie van een nietige rechtshandeling in een geldige dan wel vernietigbare rechtshandeling slechts indien alle belanghebbenden die zich

op de nietigheid hadden kunnen beroepen, de handeling voordien als geldig hebben aangemerkt. Zie art. 79-81 Overgangswet NBW.

Men lette er overigens op dat art. 127 Overgangswet NBW specifiek voor uiterste wilsbeschikkingen nog eens bepaalt dat regels inzake nietigheid en vernietigbaarheid van rechtshandelingen onder oud recht niet van toepassing zijn op de uiterste wilsbeschikkingen die vóór de inwerkingtreding van het nieuwe recht zijn gemaakt door iemand die na dat tijdstip overlijdt. Het tijdstip van werking verkrijgen van de uiterste wilsbeschikking is dan beslissend voor de vraag of de nieuwe rechtsregels inzake nietigheid en vernietigbaarheid van uiterste wilsbeschikking van toepassing zijn. Art. 79 Overgangswet NBW blijft daarnaast ook van toepassing hetgeen ertoe leidt dat een uiterste wilsbeschikking die onder het oude recht was gemaakt niet nietig of vernietigbaar wordt op grond van het bepaalde in het nieuwe erfrecht. Een fraai voorbeeld hiervan vormt de ouderlijke boedelverdeling op grond van art. 4:1167 BW (oud). Deze is nietig op grond van het nieuwe erfrecht (zie art. 4:42 lid 1 BW), maar voor 1 januari 2003 gemaakte testamenten houdende een ouderlijke boedelverdeling blijven geldig (zie ook art. 129 lid 3 Overgangswet NBW dat ook nog eens bepaalt dat voor de werking van de ouderlijke boedelverdeling geen levering nodig is).

Ook kan bij uiterste wilsbeschikkingen opgemaakt onder oud recht de vraag rijzen wat de precieze betekenis is van bepaalde erfrechtelijke begrippen die onder nieuw erfrecht een andere inhoud hebben gekregen. Men denke in dit verband aan het begrip 'legitieme portie'. Dergelijke vragen worden opgelost langs de weg van uitleg. Men zie daarvoor nr. 52.

Hierna zal per hoofdstuk dan wel – indien relevant – per nummer worden aangegeven hoe het overgangsrecht ten aanzien van het besproken onderdeel van het nieuwe erfrecht luidt. Indien geen bijzondere aandacht aan het overgangsrecht bij een wettelijke bepaling wordt besteed geldt het algemene uitgangspunt van de onmiddellijke werking (art. 68a Overgangswet NBW).

HOOFDSTUK 2

Algemene bepalingen

7 **Inhoud titel 4.1 BW**

Boek 4 BW begint met een aantal algemene bepalingen. Men vindt in de eerste vijf artikelen een aantal losse onderwerpen. Daarna treft men in art. 4:6, 4:7 en 4:8 BW een omschrijving aan van een aantal voor het erfrecht relevante begrippen. Achtereenvolgens zijn dat:

- Waarde van de goederen der nalatenschap.
- Schulden van de nalatenschap.
- Geregistreerde partners.

De gehele titel 4.1 BW heeft onmiddellijke werking (art. 68a Overgangswet NBW).

8 **Twee soorten erfopvolging**

Zoals in nr. 2 naar voren kwam kan erfopvolging op twee verschillende manieren plaatsvinden:

- a. op grond van de wet alleen: de zogenaamde erfopvolging bij versterf of ab intestaat;
- b. op grond van een uiterste wilsbeschikking: de zogenaamde testamentaire erfopvolging.

De regels inzake het versterferfrecht zijn neergelegd in Boek 4, titel 2 en 3 BW. De regels inzake het testamentair erfrecht treft men aan in Boek 4, titel 4 en 5 BW. Titel 4.1 BW (Algemene bepalingen) en Boek 4, titel 6 BW (Gevolgen van de erfopvolging) bevatten bepalingen die voor beide wijzen van erfopvolging en hun gevolgen relevant kunnen zijn.

Art. 4:1 lid 2 BW bepaalt dat van de erfopvolging bij versterf kan worden afgeweken bij een uiterste wilsbeschikking die een erfstelling of een onterving inhoudt. Erfstellingen zijn uiterste wilsbeschikkingen op grond waarvan de erflater aan een of meer daarbij aangewezen personen zijn gehele nalatenschap of een evenredig deel daarin nalaat (art. 4:115 BW).

Wanneer een erflater in zijn testament dezelfde persoon heeft benoemd als degene die zijn erfgenaam bij versterf zou zijn, is deze persoon door die uiterste wilsbeschikking testamentair erfgenaam geworden. Testamentaire erfgenamen hebben echter dezelfde rechten en verplichtingen als erfgenamen bij versterf (art. 4:116 BW). Hierbij dient bedacht te worden dat wanneer men testamentair een erfgenaam benoemt zonder een plaatsvervullingsregeling op te nemen voor

het geval deze mocht vooroverlijden, niet automatisch een plaatsvervullingsregeling geldt zoals in het versterferrecht (art. 4:12 BW). Een uitzondering op de regel dat in het testamentair erfrecht, indien de erflater zulks wenst, een plaatsvervullingsregeling expliciet in de uiterste wil moet worden opgenomen, treft men aan in art. 4:27 BW voor testamentair benoemde stiefkinderen in welk geval wel automatisch een plaatsvervullingsregeling geldt.

Art. 4:1 BW sluit inhoudelijk aan bij het oude recht zoals dat gedeeltelijk was neergelegd in art. 4:921 lid 1 BW (oud).

9 Volgorde van overlijden

Men moet bestaan op het ogenblik dat een nalatenschap openvalt om als erfgenaam bij versterf te kunnen optreden (art. 4:9 BW). Derhalve is het van groot belang om in onduidelijke situaties, zoals bijvoorbeeld bij rampen of verkeersongelukken, de volgorde van overlijden te kunnen vaststellen. Kan die volgorde niet worden vastgesteld, dan worden de betrokken personen geacht gelijktijdig te zijn overleden en valt aan de een geen voordeel uit de nalatenschap van de ander toe. Deze regel wordt vanouds commoriënten-regel genoemd (art. 4:2 lid 1 BW).

Indien een belanghebbende op grond van omstandigheden die hem niet kunnen worden toegerekend niet het bewijs kan leveren van de volgorde van overlijden, kan de rechter hem een of meer malen uitstel verlenen voor zover redelijkerwijs mag worden aangenomen dat het bewijs binnen de uitsteltermijn kan worden geleverd. In dit verband zijn mede van belang art. 1:412 en 1:414 BW betreffende personen wier bestaan onzeker is. De notaris zal in de hierbedoelde gevallen moeten wachten met de afgifte van een verklaring van erfrecht (art. 4:188 BW). Mocht na de laatste uitsteltermijn een verklaring van erfrecht zijn afgegeven en toch nog het bewijs worden geleverd als in art. 4:2 lid 2 BW bedoeld dan zal dit erfrechtelijk effect hebben. Degenen die op de verklaring van erfrecht zijn afgegaan gelden echter in beginsel als te goeder trouw (art. 4:187 lid 1 BW jo. art. 4:187 lid 3 BW).

Een vergelijkbare regeling als in art. 4:2 lid 1 BW trof men aan in art. 4:878 BW (oud) voor het versterferrecht en art. 4:941 BW (oud) voor het testamentair erfrecht.

10 Onwaardigheid

Vanouds is aangenomen dat men door het verrichten van bepaalde handelingen onwaardig wordt om uit een nalatenschap voordeel te genieten. Onwaardigheid kan zowel in de weg staan aan erfgenaamschap als aan het verkrijgen van legaten of lastbevoordelingen. Onwaardigheid werkt van rechtswege. Achtereenvolgens worden door de wetgever als onwaardig beschouwd (art. 4:3 BW):

- a. hij de onherroepelijk veroordeeld is ter zake dat hij de overledene heeft omgebracht, zulks getracht heeft, voorbereid heeft of daaraan heeft deelgenomen;

- b. hij die onherroepelijk veroordeeld is wegens een opzettelijk tegen de erflater gepleegd misdrijf waarop een vrijheidsstraf is gesteld met een maximum van ten minste vier jaren, dan wel een poging daartoe of het voorbereiden van, of deelnemen aan zo'n misdrijf;
- c. hij van wie bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak is vastgesteld dat hij tegen de erflater lasterlijk een beschuldiging van een misdrijf heeft ingebracht, waarop een vrijheidsstraf met een maximum van ten minste vier jaren is gesteld;
- d. hij die de overledene heeft gedwongen of belet een uiterste wilsbeschikking te maken;
- e. hij die de uiterste wil van de overledene heeft verduisterd, vernietigd of vervalst.

De mogelijkheid bestaat dat onwaardigheid eerst wordt vastgesteld nadat iemand al geërfd heeft. De vraag rijst dan hoe de positie is van degene die van de onwaardige, bijvoorbeeld door middel van overdracht een of meer goederen verkregen heeft. Wanneer een derde in zo'n geval te goeder trouw is, bijvoorbeeld omdat hij is afgegaan op een verklaring van erfrecht (zie art. 4:187 BW), worden zijn rechten geëerbiedigd. In geval echter goederen om niet zijn verkregen, kan de rechter aan de rechthebbende(n) een vergoeding toekennen ten laste van degene die het voordeel heeft genoten.

Onwaardigheid vervalt wanneer de erflater aan de onwaardige op ondubbelzinnige wijze zijn gedraging heeft vergeven. Men denke in dit verband aan een uitdrukkelijke testamentaire vermelding die is opgesteld nadat de onwaardigheid is ontstaan.

De onwaardigheid was voor het versterkerrecht voorheen geregeld in art. 4:885 BW (oud) en voor het testamentaire erfrecht in art. 4:959 BW (oud). De onwaardigheidsgronden zijn in het nieuwe recht iets verruimd. Ook een regeling zoals die nu is neergelegd in art. 4:3 lid 2 en 3 BW kende het oude recht niet.

11 Beschikken over niet opgevallende nalatenschap

Men kan zich de vraag stellen in hoeverre men rechtshandelingen kan verrichten ten aanzien van nog niet opgevallende nalatenschappen, anders dan door middel van uiterste wilsbeschikkingen. Grofweg is het uitgangspunt dat over niet opgevallende nalatenschappen slechts bij uiterste wilsbeschikking kan worden beschikt. Men komt hier op het grensgebied van overeenkomstenrecht en erfrecht. In dit verband verklaart art. 4:4 BW nietig:

1. voor het openvallen van nalatenschap verrichte rechtshandelingen, voor zover zij de strekking hebben een persoon te belemmeren in zijn vrijheid om bevoegdheden uit te oefenen, die hem krachtens Boek 4 BW met betrekking tot die nalatenschap toekomen;
2. overeenkomsten strekkende tot beschikking over nog niet opgevallende nalatenschappen in hun geheel of over een evenredig deel daarvan.

Bij de sub 1 bedoelde bevoegdheden denke men onder meer aan:

- die tot het maken en herroepen van uiterste wilsbeschikkingen;
- die tot het verwerpen en (beneficiair) aanvaarden van een nalatenschap of een legaat;
- die tot het opkomen tegen de inbreuk op de rechten van een legitimaris of het vernietigen van een uiterste wilsbeschikking;
- die tot het uitoefenen van een wilsrecht als bedoeld in afdeling 4.3.1 BW.

Het gaat bij de in art. 4:4 lid 1 BW bedoelde rechtshandelingen niet over uiterste wilsbeschikkingen waarin een *cautio socini* is opgenomen d.w.z. een bepaling waarin een legitimaris in de legitieme wordt gesteld indien hij zich tegen een of meer bepalingen in het testament verzet. Zo'n *cautio socini* is geldig maar kan een erfgenaam niet belemmeren een hem toekomende wettelijke bevoegdheid uit het erfrecht uit te oefenen, zoals het indienen van het verzoek tot ontslag van een executeur of het beneficiair aanvaarden van de nalatenschap. Dit laatste is slechts anders indien de uitoefening van zo'n bevoegdheid als voormeld misbruik van die bevoegdheid oplevert; vgl. art. 3:13 BW. Zie hierover HR 20 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3329, NJ 2016, 168.

Bij de sub 2 bedoelde overeenkomsten betreft het slechts overeenkomsten strekkende tot beschikking over een gehele nalatenschap of een evenredig deel daarvan. Niet ongeldig zijn mitsdien overeenkomsten over bepaalde goederen uit een nalatenschap met werking na dode. Men denke in dit verband aan verblijvingsbedingen, toescheidingsbedingen, overnemingsbedingen en optiebedingen ten aanzien van bepaalde goederen of ten aanzien van een aandeel in een gemeenschap.

Art. 4:921 lid 2 BW (oud) kende een vergelijkbare regeling als in art. 4:4 BW is neergelegd, zoals mede blijkt uit HR 25 oktober 1985, NJ 1986, 308.

12 **Betalingsregeling**

Door de toepassing van het erfrecht kunnen geldschulden ontstaan. Te denken valt aan de vordering wegens overbedeling of wegens overneming van een bedrijf, aan de legitimaire vordering en aan de rechten op sommen ineens. Deze geldbedragen zijn in beginsel terstond of op korte termijn opeisbaar, maar het kan voor de schuldenaar zeer bezwaarlijk zijn zo snel volledig aan zijn verplichtingen te moeten voldoen. In het bijzonder is dat het geval, indien de erfrechtelijke schuld uit de opbrengsten van een beroep of bedrijf moet worden voldaan. Tegeldemaking van beroeps- of bedrijfsgoederen op korte termijn betekent voor de schuldenaar een zware slag, maar zal ook voor de schuldeiser vaak onvoordelig zijn. Daarom bepaalt art. 4:5 BW dat de rechtbank op verzoek van de schuldenaar wegens gewichtige redenen kan bepalen dat een geldsom die op grond van Boek 4 BW of in verband met de verdeling van een nalatenschap krachtens titel 3.7 BW is verschuldigd – al dan niet vermeerderd met een vast te stellen rente – eerst na verloop van tijd behoeft te worden voldaan. Bepalingen